

Iivi Zájedová: Pobaltská regionální spolupráce. Kooperace v regionu v letech 1991–1997 očima estonské politické historiografie.

1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, 184 stran, ISBN 80-246-1135-X (signatura knihovny ÚMV 53 118).

Výzkum regionů,¹ regionalismu,² regionalizace,³ regionálních integračních procesů a regionální spolupráce je jedním z významných témat politologických výzkumů již od druhé poloviny 60. let 20. století (*srovnej například Haas, 1976; Nye, 1968; Yalem, 1965*). První vlna výzkumu regionalismu a regionalizace reagovala na rozvoj regionálních organizací a kooperativních uskupení na přelomu 40. a 50. let 20. století. Prohloubení výzkumu regionální spolupráce a integrace se projevilo i v odborné literatuře, kdy například jedním z hlavních témat časopisu *International Organization* v 60. letech 20. století byla témata spojená s regionalizací, s regionalismem a s regionální spoluprací/integrací.

Na tuto první vlnu pak na přelomu 80. a 90. let navázal nový badatelský přístup, který je označován jako nový regionalismus. Tento přístup reagoval na změny, k nimž docházelo v mezinárodní i regionální politice, a pokoušel se ve své vědecké analýze reflektovat skutečnost, že se v mnoha oblastech světa objevily procesy, které politologie označuje jako „regionální spolupráci“, aniž by byly doprovázeny institucionalizací a vytvářením formálních kooperativních rámců. Nový regionalismus také upozorňoval na to, že region není jen pouhou agregací států, ale že hranice regionů mohou probíhat i státním územím, umísťující část území státu do vznikajícího regionu, zatímco zbytek území se nachází mimo region (*Hettne – Söderbaum, 2000*). Ve snaze zkoumat a popisovat regiony a jejich formování bez ohledu na (ne)existenci formálních struktur začal nový regionalismus k výzkumu regionů, regionální spolupráce a integrace přistupovat jinak. Po skončení studené války se ukázalo, že přístup, který zvolili představitelé nového regionalismu (například Osvaldo Sunkel, Björn Hettne či Andrew Hurrell a Louise Fawcettová), zůstává pro politologický diskurz relevantní a produktivní.

Ačkoli je ve světové politologii (včetně politické geografie i politické ekonomie) výzkumu regionální spolupráce věnována pozornost již více než čtyři desetiletí, v českém prostředí se tomuto tématu dosud věnovala jen hrstka autorů (za všechny se zmíním například o Blance Říhové, o Vlastimilu Fialovi či o Evě Cihelkové) a hlubší rozpracování tohoto tématu dosud chybělo. Zdálo se, že tuto mezeru by mohla pomoci zaplnit recenzovaná kniha. Sama autorka v úvodu knihy uvádí, že záměrem knihy bylo vyplnit určitou mezeru, která v českém badatelském prostředí existuje, a to nejen v oblasti výzkumu regionální spolupráce a integrace, ale také v oblasti výzkumu Pobaltí (rozuměj Estonska, Lotyšska a Litvy) a v oblasti Baltského moře (*srovnej Zájedová, 2006, s. 13*).

Práce Iivi Zájedové měla potenciál stát se zajímavým a inovativním (alespoň v českém prostředí) textem. Výsledná podoba textu, kterou čtenář dostává do rukou, jej však jednoznačně zklame. Kniha *Pobaltská regionální spolupráce* vykazuje všechny nešvary a nedostatky ledabylé badatelské práce, včetně slabé stylistické úrovně. Pokusím se nyní přiblížit hlavní problémy, na něž čtenář v knize narazí.

Klíčovým problémem textu I. Zájedové je terminologická anarchie, doprovázená neschopností naplnit výzkumné úkoly, vytyčené v úvodu práce. Ačkoli si autorka v úvodu práce jako cíl vytkla výzkum „*rozdílných, ale přesto vzájemně propojených aspektů spolupráce, zmapování vývoje vzájemných vztahů Estonska, Lotyšska a Litvy v různých oblastech spolupráce a zhodnocení jejich významu pro vytvoření regionální identity*“ (*Zájedová, 2006, s. 11*), přičemž „*výsledkem práce by měla být analýza a interpretace spolupráce těchto tří států* [rozuměj Estonska, Litvy a Lotyšska – poznámka autorky] *pro vytvoření*

regionální identity a potvrzení nebo vyvrácení hypotézy o efektivitě vnitřního a vnějšího procesu integrace a jeho zařazení do širšího evropského prostoru“ (Zájedová, 2006, s. 13), žádné hodnocení významu pobaltské spolupráce pro vytvoření regionální identity ani potvrzení či vyvrácení hypotézy o efektivitě vnitřního a vnějšího procesu integrace čtenář v práci nenalezne. Autorka také čtenáři nijak nevysvětluje, proč se rozhodla svůj výzkum omezit na období let 1991–1997.

Jak bylo naznačeno výše, práce trpí terminologickou nejasností, či lépe řečeno anarchií. Autorka v úvodu práce deklaruje, že jasně vymezí základní pojmy, tedy zejména region, regionalismus, regionální identitu a Pobaltí, aby se čtenář na dalších stránkách snadno orientoval. Ačkoli seznam literatury na konci knihy naznačuje, že se autorka seznámila s nejdůležitějšími díly, věnovanými regionalismu, samotná část textu, zabývající se touto otázkou, čtenáře nepřesvědčí. Pojem region Zájedová vymezuje velmi zmateně, přičemž se spoléhá na literaturu, která se regionům a regionalismu věnuje jen okrajově (Hnízdo), a relevantní literaturu, kterou uvádí v seznamu literatury, vůbec nevyužívá (například Nye, 1968). Autorka navíc zcela opomenula přístup nového regionalismu, což jí v další části práce vedlo například k opomenutí zvláštních vztahů mezi Finskem a Estonskem, respektive mezi jižními finskými a severozápadními estonskými městy, nebo mezi Litvou a Polskem, respektive mezi severovýchodními polskými městy a jižními litevskými oblastmi (srovnej například Suominen – Antala – Houkala, 2000).

Dalším – poměrně zásadním – problémem je používání pojmů jako Pobaltí a baltský. Zájedová píše: „... region vymezený územím a institucemi Litvy, Lotyšska a Estonska je v této práci nazván pobaltským a je tak jasně a komplexně rozlišen od pojmu baltský, který je v naší práci pojmem širším, tj. označujícím region celého Baltského moře... Vzhledem k výše uvedeným důvodům jsou všechny smlouvy a instituce uzavřené jen mezi dvěma nebo třemi pobaltskými státy... označovány výhradně jako pobaltské... Baltická dohoda... je v naší práci označena jako Pobaltská dohoda.“ (Zájedová, 2006, s. 15 a 16.) Autorka nejenže se tímto aktem dopouští manipulace s původními termíny, neboť v textu neuvádí, a to ani v závorce, původní název organizace, tělesa či smlouvy, ale není schopna uvesti pravidlo konzistentně dodržovat. Čtenář se pak například na straně 59 dozví o *Pobaltském shromáždění*, přičemž na straně 77 je totéž těleso označeno jako *Baltské shromáždění*. V poznámce 22 na straně 21 autorka píše o *identitě pobaltského regionu* a o *Baltské regionální identitě* (velké písmeno v originále – poznámka autorky), zatímco na straně 78 o *legislativě baltských zemí*, myslíce přitom Estonsko, Litvu a Lotyšsko.

Skutečnost, že autorka má problémy se základními geopolitickými pojmy a nakládá s nimi naprosto libovolně, dokládá i to, jakým způsobem používá termíny severské a skandinávské země. Přestože autorka na několika místech odkazuje ke geografickým a politickogeografickým dílům, která Finsko zcela jasně vyčleňují ze Skandinávie, považuje pojmy severský a skandinávský za synonyma (kapitolu čtyři nazvala *Spolupráce pobaltských a severských států*, přičemž se zmiňuje o tom, že „tuto část věnuje kooperaci tří pobaltských států se skandinávskými zeměmi“ /Zájedová, 2006, s. 95/, příklady této záměny lze však nalézt i dále). Za marginální pak už lze považovat skutečnost, že autorka nevymezila rozdíl mezi integrací a spoluprací, přičemž si je vědoma toho, že nejde o synonyma (srovnej Zájedová, 2006, s. 80), (toto vymezení čtenář shodou okolností nalezne opět u Josepha Nyeho /srovnej Nye, 1968/).

Negativní dojem z práce umocňuje dále i chabá stylistická úroveň textu a řada gramatických chyb a nedostatků. Autorka není schopna stupňovat přídavná jména („co nejlepší ucelený pohled“ /Zájedová, 2006, s. 14/, „se ukázal nejvíce životaschopným svaz mezi“ /Zájedová, 2006, s. 54/, „pobřeží má více smíšené obyvatelstvo“ /Zájedová, 2006, s. 128/) ani konzistentně používat psaní velkých a malých písmen (kalmarská versus Kalmarská unie /Zájedová, 2006, s. 124 a 125/, komise EU versus Komise EU /Zájedová, 2006, s. 155/, Dánská, Finská a Švédská podpora /Zájedová, 2006, s. 107/ a další). Za úsměvné lze pak považovat přehmaty, kdy misi UNIFIL umísťuje do Lisabonu namísto do Libanonu (Záje-

dová, 2006, s. 72), a práce *Ole Waevra* připisuje dvěma autorům, a to Ole Waevrovi a Ole Woeverovi (*srovnej Zájedová, 2006, s. 122 a poznámky 260 a 262, s. 123, dále viz seznam literatury*).

Lajdáctví, s jakým Zájedová přistoupila k textu, dokládá i poznámkový aparát a používání zkratk. Zatímco většina textu je založena na odkazování pod čarou, v některých částech práce se vyskytuje i tzv. oxfordský způsob (*například Zájedová, 2006, s. 87*). V poznámkovém aparátu pod čarou se navíc čtenář například dozví, že informaci najde „*tamtéž, s. 1990, xiii–8*“ (*Zájedová, 2006, poznámka 23*), avšak poznámky na téže stránce k žádné práci z roku 1990 neodkazují. Autorka dále zcela svévolně a bez vysvětlení používá zkratky jako SNS (*Zájedová, 2006, s. 113*) či OECD, OBSE a KBSE, paralelně pak zkratky jako EC a ES (*Zájedová, 2006, s. 147, respektive s. 152*), přičemž ani jedna z uvedených se neobjevuje v seznamu zkratk (*srovnej Zájedová, 2006, s. 176*).

Výše uvedené a citované skutečnosti a myšlenky významně zpochybňují důvěryhodnost a kvalitu publikace. Recenzovaná kniha je odstrašujícím příkladem ledabyle a lajdácky napsaného textu, který marní čtenářův čas a přináší mu jen minimální čtenářský i odborný požitek.

Šárka Waisová

¹ Ačkoli neexistuje obecná shoda o definici regionu (míněno ve smyslu mezinárodněpolitickém), nejčastěji přijímanou definicí je definice Josepha S. Nyeho, který má zato, že region je vytvářen omezeným počtem států, spojených dohromady geografickým vztahem a určitým stupněm vzájemné závislosti (Nye, 1968).

² Regionalismus může být definován jako „multidimenzionální proces regionální integrace, který zahrnuje ekonomické, politické, sociální a kulturní aspekty. Je to spíše soubor politik než jedna jednotlivá politika a přesahuje ideu volného obchodu a integraci národních trhů do jednotné funkcionální jednotky. Jako své důležité charakteristiky vidí geografickou identitu, politickou konvergenci, kolektivní bezpečnost a regionální koherenci“ (Mistry, 1999, s. 116). Jinými slovy řečeno, regionalismus lze chápat jako „útvár mezinárodních seskupení na bázi regionů“ (Fawcett, 1995, s. 11).

³ Zatímco regionalismus označuje státem iniciované a řízené projekty kooperace, které vznikají jako výslednice mezivládního dialogu a smluv, regionalizace je asociována s programy a se strategiemi a může vést ke vzniku formálních institucí (Mistry, 1999).

Literatura

- Fawcett, Louise (1995): Regionalism in Historical Perspective. In: Fawcett, Louise – Hurrell, Andrew (eds.): Regionalism in World Politics. Regional Organization and International Order. Oxford: Oxford University Press, 1995, s. 9–37.
- Haas, Ernst B. (1976): Turbulent fields and the theory of regional integration. *International Organization*, Vol. XXX (1976), No. 2, s. 173–212.
- Hettne, Björn – Söderbaum, Frederik (2000): Theorising the Rise of Regioness. *New Political Economy*, Vol. 5 (2000), No. 3, s. 457–473.
- Mistry, Percy S. (1999): The New Regionalism: Impediment of Spur to Future Multilateralism? In: Hettne, Björn – Inotai, András – Sunkel, Osvaldo (eds.): Globalism and the New Regionalism. Vol. 1. Helsinki: UNU/WIDER, 1999, s. 116–154.
- Nye, Joseph S. (1968): Comparative Regional Integration: Concept and Measurement. *International Organization*, Vol. XXIII (1968), No. 4, s. 855–880.
- Suominen, Terhi – Antala, Eska – Houkala, Hiski (2000): Networks in the Baltis Sea Region. Working Paper, No. 5. University Turku: Jean Monnet Centre of Excellence, 2000.
- Yalem, Ronald J. (1965): Regionalism and World Order. Washington, D.C.: Public Affairs Press, 1965.